

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 16 februari 2025

Het beest uit de zee

Alex van Heusden

Het speelde zich af in de coronajaren. In een column voor *de Volkskrant* najaar 2021 schreef Petra de Koning over *Corona als begin van 'de grote verdrukking'*. Daarin vroeg zij aandacht voor het groeiende wantrouwen onder een deel van de achterban van de ChristenUnie jegens de overheid naar aanleiding van het beleid rond de coronapandemie. Het zou dan gaan om de bevindelijk gereformeerden, zo'n veertien procent van die achterban. Toenmalig fractieleider Gert-Jan Segers maakte zich er zorgen over. Maar meer nog over de evangelische christenen, ongeveer zeventien procent van de ChristenUnie-kiezers. 'Daar zie je,' aldus Segers, 'sterk het idee van de eindtijd.' De Koning schreef:

Die komt uit de Openbaring van Johannes, het laatste bijbelboek. Bij die kiezers kun je horen dat een vaccinatie 'het merkteken van het beest' is, en de politiek het toneel van de 'geestelijke strijd' tegen de duivel.

Zoals complotdenkers vinden dat je 'wakker' moet worden om te zien dat een geheime elite de mensheid eronder wil krijgen, zo kun je evangelische christenen horen vragen of je 'de tekenen van de tijd' wel verstaat. Die groepen lopen ook door elkaar heen.

Van tijd tot tijd steken apocalyptische doemscenario's de kop op: 'het einde der tijden', 'de laatste der dagen', inclusief 'het laatste oordeel'. Sommige bijbelboeken gaan daarover; ze zouden het naderende einde van aarde en mensheid voorspellen en de verschrikkingen die daarmee gepaard gaan; en ze vertellen wie er uitverkoren zijn om te worden gered.

Toen het jaar 1000 van de gangbare kalender naderde, ontstond er in delen van West-Europa onrust onder de bevolking, zelfs paniek hier en daar. Het eerste christelijke millennium liep op zijn eind. Wat zou er gebeuren? Zou het einde komen? Een Franse abt hield er een interessante beeldspraak op na. Het bootje waarin de zondige mensheid ronddobbert, zo riep hij vanaf de kansel, wordt door een vliegende storm belaagd. 'Hachelijke tijden loeren ons aan; de wereld dreigt te vergaan.' Maar de duizendste verjaardag van Jezus' geboorte verstreek zonder noemenswaardige voorvallen. Toen verschoof de aandacht naar het jaar 1033, de duizendste verjaardag van Jezus' dood aan het kruis, het grote 'heilsgebeuren'. Dan zou het 'einde der tijden' toch zeker aanbreken? Maar nee, weer niet.

De angst voor ronde getallen is er intussen wel ingeslopen. Rond elke eeuwwisseling trekken ergens ter wereld groepen mensen zich terug of verschansen zich op een berg in de zekerheid dat het einde aanstaande is. Ervan overtuigd dat alleen zij, de 'uitverkorenen', gered zullen worden.

Apocalyps, het Griekse woord *apokalupsis*, betekent 'onthulling' of 'openbaring' of ook 'ontraadseling'. Je haalt het deksel van het potje en kijkt wat erin zit. Wat tot dan toe verborgen was, komt aan het licht en wordt zo openbaar. Maar wat dan wel openbaar wordt in apocalyptische geschriften, is voor lezers van vroeger en nu een vreemde wereld. Een of andere ziener, een soort profeet, ontvangt visioenen en hoort stemmen die hem inzicht geven omtrent de geschiedenis van zijn dagen. Ook het 'einde' krijgt hij te zien en te horen. Maar het 'einde' waarvan? Niet het 'einde der tijden' of het 'einde van de wereld'. Dat is de gangbare opvatting, ook onder bijbelwetenschappers en andere geleerden: apocalyptische geschriften zouden gaan over een kosmische strijd tussen goed en kwaad die uitloopt op het

wereldeinde. Maar die definitie is misleidend. De dikwijls groteske en buitenissige beelden waar apocalyptische boeken mee zijn volgestouwd - een beest dat oprijst uit de zee of uit de aarde, een draak - zulke beelden moeten niet naar de letter worden gelezen. Het einde van de wereld? Daar gaan apocalyptische teksten niet over. Waarover wel? Over het einde van de grote wereldrijken, de imperia, de koloniale machten. En over wat er geschieden zal na dit einde: het aanbreken van een nieuwe wereldorde die een totale breuk betekent met het bestaande en het geldende.

Apocalyptische boeken zou je kunnen typeren als ondergrondse geschriften waarin gereageerd wordt op extreme politieke en economische repressie - een vorm van verzetsliteratuur dus. Dat verklaart waarom ze zo moeilijk te verstaan zijn. De schrijvers maken gebruik van een codetaal. Zo hebben ze het over de onderdrukkende machthebbers van hun dagen, maar zonder hen bij name te noemen. Stel je voor dat hun geschriften in handen komen van de geheime politie. De kringen waarbinnen zulke geschriften circuleren, zouden dan groot gevaar lopen. Het is de taak van de uitlegger om de codetaal te decoderen. Op elke openbaring moet dus een tweede openbaring volgen.

Openbaring dus, het laatste boek van het zogeheten Nieuwe Testament. Daar wordt niet veel uit gelezen. Want waar gaat het over en wat moet je er dus mee? Hier en daar in de loop van eeuwen christendom werd het boek geschraapt uit het zogeheten Nieuwe Testament. Heel vreemd is dat niet. Machtige kerkelijke en wereldlijke leiders voelden heel goed aan dat dit boek genoeg munitie bevatte om zwaar onderdrukte volksmassa's ertoe te bewegen in opstand te komen.

Toch nu maar eens gedaan, enkele fragmenten lezen uit Openbaring. En wel uit hoofdstuk 13, niet erg bekend bij het grote publiek. En dat begint zo (Openbaring 13:1):

En ik zag uit de zee een beest opkomen,
het had tien horens en zeven hoofden
en op zijn horens tien diademen
en op zijn hoofden lasterlijke namen.

Hier wordt het Romeinse Rijk gepresenteerd in beeldtaal, als een beest dat opkomt uit de zee, dat wil zeggen: uit de chaos. Aan het hoofd van dit wereldrijk staat Caesar, de keizer - de tien horens verbeelden mogelijk tien keizers. Dit imperium ontvangt zijn volmacht niet van God, de bijbelse, die met zijn Naam, de God 'Ik zal er zijn', maar van de draak, de satanische macht, de grote tegenstander en tegenstrever van al wat menselijk is en menswaardig.

Een van de hoofden van het beest is 'als afgeslacht ten dode'. Het beest heeft oorlog gevoerd op grote schaal, maar is daar niet ongeschonden uit gekomen. Het heeft nog wel zes hoofden over en geneest bovendien van zijn dodelijke wond. Het wereldrijk kan af en toe een flinke slag worden toegebracht, maar definitief overwonnen is het bij lange na niet. Vandaar de verzuchting van heel de aarde: 'Wie is gelijk aan het beest en wie kan met hem oorlog voeren?' En daarom zullen allen die de aarde bewonen, elke stam en volk en tong en natie, zich moeten neerwerpen voor deze satanische macht en diens representant, de keizer van Rome.

Hoe de mensheid op aarde monsters baart. Monsters met een mensengezicht. Gevierd en aanbeden. We zien het ook vandaag gebeuren, met eigen ogen. We zien het weer gebeuren terwijl we toch dachten, ongeveer heel ons leven lang, dat het niet meer zou, niet meer kon. In elk geval toch niet meer hier, in dit deel van de wereld waarin wij leven.

Het andere beest dat opkwam uit de aarde, is de *spindoctor* van het eerste beest, de keizer van Rome. Dat tweede beest verbeeldt de propagandamachine door een cultus rond de keizer op te zetten - de keizer als *dominus et deus*, 'heer en god', aan wiens beeltenis, aan wiens *genius*, de mensen eer moeten bewijzen en offers brengen. De staatsreligie rond de goddelijke keizer als ideologisch fundament van het grote wereldrijk.

Is verzet hiertegen mogelijk? Het boek Openbaring richt zich tot de 'heiligen', zoals ze worden genoemd, de volgelingen van de Messias, Joden en niet-Joden. Zij worden opgeroepen zich af te zonderen van het heersende Romeinse systeem, daar niet voor te buigen, met alle risico's die dat met zich meebrengt - de mogelijkheid van vervolging en dood.

Aut Caesar aut Christus. Dat is de keuze. Ofwel de keizer, ofwel de Messias; ofwel onderwerping, ofwel bevrijding. Ga daar maar eens aan staan. Volharding is geboden, vertrouwen, fiducia hebben, toch, in de mogelijkheid van een andere, nieuwe wereldorde, ooit.

Het boek Openbaring voorziet het einde van het Romeinse systeem, de 'verwerping van deze wereldorde'. Tegelijk doorziet het scherp hoe het Rijk georganiseerd is, maatschappelijk en economisch. Het stelt de immense kloof vast tussen de kleinen en de groten, de rijken en de armen, de vrijen en de slaven. En het beschrijft hoe strak het economisch verkeer gereguleerd is: het dragen van een stempel met de naam van de keizer - het beest - is exclusieve voorwaarde om handel te kunnen drijven, te kopen en te verkopen. Wie zo'n stempel, voorzien van de beeltenis van de keizer, niet draagt, doet niet mee, is van het economisch verkeer uitgesloten. Maar, zo wordt het boek Openbaring niet moe te benadrukken, het systeem loopt op zijn einde, 'overrijp de hebzucht van zijn ziel' (Openbaring 18:14).

Zou het geheimzinnige getal 3 maal 6, dus 666, daarop zinspelen? Die drie zessen, ze willen maar geen zeven worden. Zeven is het getal van volmaaktheid. De keizer van Rome is verre van volmaakt, even eindig is elke keizer als het imperium waarover hij heerst. Het is er nog, de brute machtsuitoefening is er nog, maar ooit niet meer.

En dan? Wat daarna? Als de laatste oorlog voorbij is - welke zal dat zijn en wanneer? Als er een einde is gekomen aan de grote imperia - wanneer zal dat zijn? Maar als dat alles voorbij is, zo het boek Openbaring, dan zal het zijn dat alle tranen worden weggewist. Zo lezen we tegen het einde van het boek Openbaring (21:3-4):

En ik hoorde een grote stem, vanaf de troon, die zei:

Zie, de tent van God bij de mensen,

hij zal wonen bij hen,

zij zullen zijn volkeren zijn

en hij zal God zijn bij hen.

'En hij zal wegwissen alle tranen uit hun ogen.'

En de dood zal niet meer zijn:

geen rouw, geen klacht, geen moeite zal er meer zijn

want de eerste dingen zijn voorbijgegaan.

Alle tranen? Nu al kunnen tranen worden weggewist, kunnen wij, mensheid op aarde, vermijdbaar leed wegnemen, ellende, honger en oorlog. De tranen daarover. Nu al kan dat en moet dat, hier en daar, overal waar zich een kans voordoet, hoe klein ook, waar mensen

omzien naar andere mensen, hen niet laten vallen; waar mensen schuilen bij elkaar, in de soms wanhopig aandoende hoop op die andere, komende wereld.
Is dat genoeg? Vermoedelijk niet. Maar we doen wat we kunnen, een verschil maken, toch.
Proberen de bakens te verzetten. Begin van nieuw begin.

Zo moge het zijn.